

להצדיק מקחו של צדיק – דעת מרן בעל השבט הלוי זצוק"ל בענין השער מהודו

בעזה"ש"ת

מרן בעל השבט הלוי, הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצוק"ל, היה מהראשונים שהזהירו על האיסור להשתמש בשערות מהודו. כאן נביא כמה מקורות כדי להבין את שיטת רבינו בזה, מאחר שיש כאלו שתולים בוקי סריקי בשמו.

א. במכתב הידוע שכתב מרן בעל השבט הלוי זצוק"ל עם הגאון רבי ניסים קרליץ זצוק"ל כתוב בזה הלשון:

ב"ה, ל"ג בעומר תשס"ד לפ"ק
אשר נשאלנו מרבים אודות השיטלין [פאות נכריות] העשויות משער ממדינת הודו ויש עליהם חשש מפגם עבודה זרה ממש.
א. היות שעל פי הידיעות שהגיעו אלינו, גזיזת השערות שם נעשה לשם עבודה זרה, ויש בזה ספק תקרובת ע"ז האסורה בהנאה, אף שיש צדדים בהלכה בזה, דעתנו דעת תורה כיון שהדבר נוגע לפגם עבודה זרה החמור, על כן אין להשתמש בכאלה מכאן ואילך.
ב. אלו שיש להם פאות שבאים ממקורות הנ"ל, ישתדלו מאוד להחליפם בפאות בלי חשש הנ"ל.
ג. מובן שזה הנוגע לחשש ע"ז הנ"ל, אבל עצם לבישת פאות כל אחד יעשה כהוראת רבותיו ומנהג אבותיו.

ע"ז בעה"ח

שמואל הלוי וואזנר ש. י. ניסים קרליץ

נוסח המכתב נכתב ע"י מרן בעל השבט הלוי כדלהלן, וזה היה עוד לפני ששאר הפוסקים, ביניהם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הורו לאיסור, כך שמכתב זה היתה ההוראה הראשונה לרבים בענין השערות מהודו.

ב. בספר רב רבנן (עמ' רי"א), מובא מהגאון רבי מרדכי גלבר שליט"א, נכד של רבינו, הסבר על הנוסח של הקול קורא, וזה לשונו:

"בעת שאירע הסערה הגדולה אודות הפאה נכרית שהובאו מהודו כתב רבינו כרוז בענין זה, אך נוסח הכרוז היה מאד תמוה לרבים, כיון שלא היה ברור כ"כ חומר האיסור, כפי שכתבו כמה גדולי ישראל.

בעת ההוא היתה לי שיחה עם מרן על נושא זה של הפאות, ואמר לי בתוך הדברים: "אני יושבתי ויגעתי זמן רב לכתוב נוסח כזה שמצד אחד ישתמע שיש להתרחק ולהיזהר מזה, אבל לאידך שלא יהיה כ"כ ברור ומוחלט חומר האיסור, כי היות שהדבר רחוק מאיתנו אי אפשר לדעת בקלות את כל פרטי מציאות הדברים, ויש אחריות גדולה שלא לצאת באופן איסור מוחלט נגד דבר שכבר נפוץ אצל רבים כל זמן שאין כל הפרטים ידועים בבירור"

רואים מזה שכוונת רבינו זצ"ל במכתבו היה להזהיר על הדבר כאילו הוא אסור מעיקר הדין, וכל הספיקות היו משום חסרון ידיעה במציאות בלבד, אבל לו יהיה ברור מספיק במציאות היה כותב בלשון ברור שיש לשערות אלו דין תקרובת עבודה זרה.

ג. וכעין זה כתוב גם בספר "בחקר הלוי" (עמ' תמ"ב) להג"ר שלום צבי ענגלענדער שליט"א, עוד נכד של רבינו, שהביא מה שהוא שמע מרבינו זצ"ל בשעתו, וזה לשונו:

"וסיפר מוח"ז דתיכף בתחילת הענין כשדנו מה לפסוק בנוגע לשיטל'עך, היה עיקר השיקול שלו מה לפסוק בינתיים באופן זמני ולהורות הוראה שתהא בכח עם ישראל לקיימה, וע"כ הכריע בלשון "להשתדל מאוד להחליפו מיד כששייך". וכן אמר לי שמכתבו המיוחד שכתב

¹ [והוסיף שם: "ואכן אח"כ נודע שאין הדבר מוחלט לאיסור כפי שרבים חשבו", אמנם עיין להלן שכל ה"בירורים" שנתבררו אח"כ טעות ביסודם, והמצב באמת הרבה יותר חמור ממה שחשבו]

הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנתפרסם², גם כן רואין כהוראתו, דיבוד דבריו "לא להשתמש בשיטליך מהודו" הוא עיקר הפסק.

וכן אמר לי שהגם שמדברי המומחה מהודו שישב אצלם בעת שהיה הנידון בזה היה מקום לקולא, אעפ"כ כיון שכוונת הנשים והאנשים הבאים לקצוץ שערותיהם הוא לשם ע"ז, יהיה איך שיהיה אם גוף הקציצה הוא העבודה או חלק אחר הוא העבודה, מכל מקום יסוד כוונתם לשם ע"ז וקשה לירד לעומק הדבר. וע"כ דעתו נוטה שנשים צדקניות לא יכסו ראשם בשערות כאלו, ולדעתו ירד קטרוג מעם ישראל בקבלתם ליזהר מהיום ואילך מה ששייך בזה.

ואמר לי שהראו לו בימים אלו בספק שו"ת מן השמים (סי' כח) שכתב להחמיר במה שיש בו חשש ע"ז³ כו', ומאוד נהנה שזכה לכוון לדבריו בהוראתו. "עכ"ל.

הרי שעיקר צדדי ההיתר הוא רק מטעם דברים שתלויים במציאות, והגירסא שהוא שמע מהשליח היה בה צדדים לקולא (עיי' להלן בזה), ואף על פי כן הוא הורה להחמיר. ולא עוד אלא לדעתו בזה שהיתה התעוררות שלא ילבוש עוד שערות אלו, וכלל ישראל בשעתו קיבלו ההוראה, על ידי זה ירד קטרוג מעם ישראל. כמו כן רואים שראה רבינו שהפסק הלכה שלו היה שווה לפסק הלכה שיצא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ד. יש עוד מכתב שמצאתי שכתב רבינו להרב שלמה בנציון הערבסט⁴ שליט"א, שכנראה כתב לרבינו שאחרי בירורים יצאו הרבנים באמריקא שאין ענין הגילוח עבודה לעבודה זרה. ורבינו השיב לו בזה הלשון:

"עש"ק שלח תשס"ד

כבוד ידידינו הרב הגאון הג' המפ' ר' שלמה בנציון הערבסט שליט"א,

אחדשה"ט ושת"ה

בענין כסוי ראש של בנות ישראל אשר מעכ"ת מסר לנו דעת הרבנים הגדולים שליט"א באמריקא.

הנה ברור דפסק הלכה שיצא מאתנו לא היה נבנה בעיקר על יסוד תקרובת ע"ז⁵, אלא על יסוד פגם וטומאת ע"ז, כי הכל מודים שמגלחים לכבוד הע"ז, והמון עצום במרחב המיוחד לע"ז, אף שאינו לפני ע"ז ממש, ע"כ אין ספק דאיכא משום פגם ע"ז וטומאתה, והכל מודים דהכסף שהם מקבלים על זה שמוכרים השערות, מיועד להחזיק כל השטח הגדול והכומרים, ואיכא גם משום מהנה לע"ז, ולא יאה לבנות ישראל לכסות ראשם בזה.

בכל פסק הלכה, המדובר רק בשערות הבאים מהודו וברור שבאים משם.

לא עסקנו לברר ולפסוק בספקות, ובכל ספיקות השונות, איכא דנוטה להחמיר ואיכא דנוטה להקל, ואיכא בתר רובא ואיכא ספק ספיקא וברור שזה מסור לכבוד הרבנים בכל מקום שהם, כל רב בבית דינו ועירו לפי המצב.

² זה לשון המכתב מיום ה' סיון תשס"ד: "לבקשתם של כמה מחשובי הרבנים בגולת אמריקא הנני שב לגלות דעתי לאור העובדות המעשיות שהביא הגרא"ד דונר שליט"א דיין בלונדון, אין להשתמש בפיאות נכריות העשויות משער אדם שהובא מהודו, כפי שפורסם דעתי על ידי ידידי הגר"י אפרתי ביום כ"א אייר תשס"ד" עכ"ל.

³ בשו"ת מן השמים (סימן כח) על נידון שהוא מחלוקת הפוסקים בענין הקפת הראש (שהוא מאיסורים שקשורים לע"ז, כמו שכתב הרמב"ם פ"א מה"ל ע"ז) כתב בזה הלשון: "וכל המיקל בכל חשש עבודה זרה מקילין לו ימיו, וכל המחמיר מאריכין לו ימיו ושנותיו" עכ"ל.

⁴ הרב הערסבט הוא זה שהכניס את ליי וייסמן לנידון כעוד מקור למציאות בהודו. וכנראה שהרב הנ"ל שלח מכתב לבעל השבט הלוי וכתב לו שהרבנים באמריקא יצאו שאין כאן תקרובת ע"ז על פי עדותו של ל. וייסמן, ועל זה השיב הגאון זצ"ל המכתב הנוכחי. יש לציין שהיום ברור שכל דברי ליי וייסמן הם טעות גמור, ונתברר בהרבה דרכים שהם רואים את האליל כמקבל השערות, דלא כדבריו.

⁵ זאת אומרת שגם אם הענין לא הוכרע שיש כאן בוודאי תקרובת ע"ז, עדיין ההוראה במקומו כדלהלן. כמובן שלא כתב שאין כאן איסור תקרובת ע"ז, רק כתב שההוראה לא בנוי על זה בלבד, כלומר שגם בלאו הכי אין להשתמש בזה.

והריני דורש טוב ושלום הרבנים הגדולים, מצפה לרחמים, שמואל הלוי ואזנר⁶

מבואר מזה, שגם על הצד שאין כאן תקרובת ע"ז אין להתיר השערות, משום פגם עבודה זרה וטומאתה, וכן מצד מהנה לע"ז, ולכן אפילו בלי איסור תקרובת ע"ז אין להשתמש בזה.

ה. כמו כן ידוע המכתב מכתב ידו שכתב רבינו לבנו הג"ר חיים מאיר הלוי שליט"א, בזה"ל:

"עש"ק והיו קודש (אמור) תשס"ד לפ"ק ל"א לעומר

כבוד בני אהוב נפשי הגאון הג' בישראל רבאה דעמיה כש"ת מוה"ר חיים מאיר הלוי וכל הנלוים לטובה,

אחדשה"ט ושת"ה באהבה רבה... בינתיים ענין פיאות הנכריות עדיין לא שקט ולא נח ונעשה כמעט בעיה עולמית. אבל זה ברור לי גם אחר אסיפת הרבנים שהיתה אצלי יחד עם השליח שבא מהודו שאע"פ שבענין איסור תקרובת אולי אפשר לצדד - אבל פשוט כמו שכתבתי כבר שעלינו לבקש ולהזהיר בנות ישראל שלא להשתמש בזה, כי דבוק בו שמץ ע"ז ממש, ומי יודע אם גם זה גרם להרבה מקרים גופיים ונפשיים בבתי ישראל... עכ"ל.

ו. הרב משה חיים אפרים פאדווא שליט"א, אב"ד לונדון, גם כן בשעתו העלה על הכתב מה שהוא שמע מרבינו, וזה לשונו (המכתב נדפס בס' בחצר הלוי):

"כ"ט אייר תשס"ד

לרבים השואלים אודות הפיאות הנכריות (שייטלען) משיער אדם שמקורם מהודו. דיברתי היום עם מרן הגאון מוה"ר שמואל וואזנער שליט"א, ואמר כדלהלן: מכאן ואילך אין לקנות פיאות נכריות שיש בהם חשש הנ"ל.

אלה שיש להם פיאות נכריות שיש בהם חשש הנ"ל, ישתדלו מאד להחליפם בהקדם האפשרי. על כן עד שיתבררו הדברים יקנו רק פיאות סינטטיות. וד' ישמור אותנו שלא נכשל, ובזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ועתידין אנו ליגאל בב"א.

משה חיים אפרים פדווא, אב"ד"

כאן יש ההוראה הברורה שגם באופן זמני אי אפשר להקל בזה, ולכן עד שיתבררו הדברים לא ניתן להקל בזה, אלא רק יקחו פאות סינטטיות.

ז. וכמו כן שמענו מהגאון רבי שריאל רוזנברג שליט"א, ראב"ד בד"ץ בני ברק, שהיה מעורב בכל הדיונים אז, שדעת הרב וואזנר היתה לאיסור בכל התוקף. וכן העיד הג"ר חיים אריה הלוי הוכמן שליט"א, מוציא לאור ספרי חוט שני, שהוא שמע מהגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל, שלאחר שישב יחד עם הגר"ש וואזנר ודמו על הנוסח לכתוב, שלדעת שניהם היה הדבר אסור מעיקר הדיון, אלא שהגר"ש וואזנר רצה לכתוב מכתב בלשון פחות חריף, כי לדעתו ככה ישפיע יותר. ועוד העידו [הגר"ר מרדכי גלבר שליט"א] שלאחר זמן כשהובא לפניו עוד עדות כגירסת המתירים, התבטא רבינו, שאי אפשר לו לקבל שיש כאן טעות בהוראה על ידי שלשה בתי דינים, על ידו, ועל ידי הג"ר ניסים קרליץ, וגם על ידי בד"ץ עדה"ח, עכ"ל. הרי לדבריו רבינו ראה עצמו כאחד מהאוסרים.

ח. וכן סיפר הגרא"ד דונר שליט"א, ששמע מהר"ר יצחק אריה וייס שליט"א, אב"ד דקהילת הורודענקא מנשסטר, מיד לאחר האסיפה בביתו, שהגיע הגר"ש וואזנר למסקנא ששער הודי לא יהיה עוד בכלל ישראל, וניסו לדון איתו צדדים בהלכה, ולא רצה לשמוע.

ט. היוצא מכל זה:

- מרן בעל השבט הלוי זצ"ל היה הראשון שכתב מכתב לאיסור, עוד לפני ששאר הפוסקים הכריעו בזה.
- נוסח המכתב נכתב באופן לא ברור בכוונה, משום שהמציאות לא היה מספיק ברורה, ולכן היה קשה לו לאסור הדבר באופן מוחלט מחסרון ידיעה, אבל לו יהיה שהמציאות אכן היה ברור כדבעי, היה כותב נוסח יותר חד וחריף⁶.

⁶ יש לציין שגם אז לא היה לפניו כל בירורי המציאות, ולא נתנו להגרא"ד דונר להכנס אליו. כמו כן, הוא כותב בשם השליח שהיה שמה כאילו מזה יש צד להתיר, בעוד שדברי השליח דווקא מבוארים לאיסור. ואמנם הוא עצמו ז"ל לא שמע עדות ישיר מהשליח, אלא לאחר שהשליח אמר את עדותו לפני כמה רבנים,

- ועל אף שהובאו לפניו עדות שהיה בו צד להקל, אף על פי כן הורה להחמיר.
- גם כן ראה שלא צריכים להכנס לדיון בפרטים אם זה באמת תקרובת עבודה זרה אם לא, כי לדעתו מאחר שיש כאן פגם ע"ז, וכן איסור מהנה לעבודה זרה יש להחמיר בכל אופן. כמו כן הוא נהנה כשהובא לפניו משו"ת מן השמים שיש להחמיר בכל ספק עבודה זרה, ולא לחפש קולות בדבר.
- כמו כן תלה רבינו הרבה צרות שהיו בכלל ישראל מחמת הפאות הנכריות עם חשש זה, ואם כלל ישראל מקפידים שלא להשתמש בזה, זה מסיר את הקטרוג מכלל ישראל.
- וגם כל דבריו ואי הבהירות היה רק על העבר, אבל לאחר שנודע השאלה אז כתב באופן ברור וחד משמעי שמכאן והלאה אין להשתמש בשער זו.

ולכן מאחר שנתברר היום שהמציאות היא כהצד הכי חמור, וברור ביותר שהם מכוונים לעשות עבודה ממש עם הגילוח, וכוונתם למסור השער ע"י הגילוח לאליל, שוב אין כאן ספק, ולדעתו הדבר אסור מעיקר הדין.

ולכן יש לתמוה על אלו שמפצים בשמו כאילו הוא התיר שיער הודי, בעוד שהוא היה ראש האוסרים. וגם לדעתו אפילו אם זה לא ברור אם זה תקרובת, עדיין אין להשתמש בזה משום פגם עבודה זרה, וכן מהנה לע"ז, ותלה קטרוגים ומחלות בזה, לכן באמת לדעתו אפילו אם זה ברור שאין כאן תקרובת היה לנו להחמיר.

ובוודאי שלא לרצונו לבוא עם פלפולים חדשים לטהר את השרץ לגמרי, ואז לפרסם בשמו כאילו גם הוא ז"ל התיר השער, ולהחזיר הקטרוג לעם ישראל ח"ו.

הגיע השליח לביתו של הגר"ש עם בעל הויען דוד, ובעל הויען דוד מסר לרבינו מה שהוא הבין מהשליח (כמו שרמז בראש ספרו ראש דוד). יש לציין שהעובדות שמובאים בויען דוד הם שונים מהדברים שנרשמו על ידי שאר הרבנים שהיו שם. [ובזה מובן למה הגר"ש ראה כאילו השליח הוא מעיד לקולא, ודו"ק]. ובאמת לאחר כמה שנים בתשע"ח אותו שליח חזר להודו עוד פעם, וחקר ודרש עוד יותר, ומעיד בבירור שהגילוח הוא ממש לע"ז בלי שום ספק.